

Kan målrettet undervisning i opmærksomhed på sætningers betydning forbedre skoleelevers forståelse af talt og skrevet sprog?

Rikke Vang Christensen & Martin Hauerberg Olsen

Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab
(NorS)

KØBENHAVNS
PROFESSIONS
HØJSKOLE **KP**

1

The making of stronger readers: the role of syntactic proficiency in understanding texts

Fra april 2019 til august 2025

DANMARKS FRIE
FORSKNINGSFOND
INDEPENDENT RESEARCH
FUND DENMARK

Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab
(NorS)

KØBENHAVNS
PROFESSIONS
HØJSKOLE **KP**

2

2

Andre nøglepersoner i projektet

Mads
Poulsen

Jessie Leigh
Nielsen

Susan
Ebbels

Maria Buck
Jensen

Mads
Nielsen

Helle Hallenberg
Hansen

- 800+ elever fra 2., 4., 5., 6. og 8. klasse i forskellige undersøgelser
 - deres lærere
 - deres skoler - og ikke mindst skolernes læsevejledere
- 25+ studentermedarbejdere
- National følgegruppe
- Internationalt ekspertpanel

3

3

The making of stronger readers: the role of syntactic proficiency in understanding texts

Fra april 2019 til august 2025

Spiller syntaksforståelse en rolle – uafhængig af fx ordforråd og arbejdshukommelse – i skoleelevers læseforståelse?

- kan vanskeligheder med syntaksforståelse være en grund til, at nogle elever har læseforståelsesvanskeligheder?

DANMARKS FRIE
FORSKNINGSFOND
INDEPENDENT RESEARCH
FUND DENMARK

Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab
(NorS)

KØBENHAVNS
PROFESSIONS
HØJSKOLE **XP**

4

4

Syntaksforståelse

- Viden om, hvordan ords rækkefølge og ords kombinationer signalerer betydning

Noa skubber Emil

Emil bliver skubbet af Noa

Emil skubber Noa jo

Copilot©

The making of stronger readers: the role of syntactic proficiency in understanding texts

Fra april 2019 til august 2025

Spiller syntaksforståelse en rolle – uafhængig af fx ordforråd og arbejdshukommelse – i skoleelevers læseforståelse?

- kan vanskeligheder med syntaksforståelse være en grund til, at nogle elever har læseforståelsesvanskeligheder?

The making og stronger readers: the role of syntactic proficiency in understanding texts

Fra april 2019 til august 2025

Spiller syntaksforståelse en rolle – uafhængig af fx ordforråd og arbejdshukommelse – i skoleelevers læseforståelse?

- kan vanskeligheder med syntaksforståelse være en grund til, at nogle elever har læseforståelsesvanskeligheder?

Kan undervisning i syntaksforståelse føre til bedre læseforståelse?

Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab
(NorS)

KØBENHAVNS
PROFESSIONS
HØJSKOLE

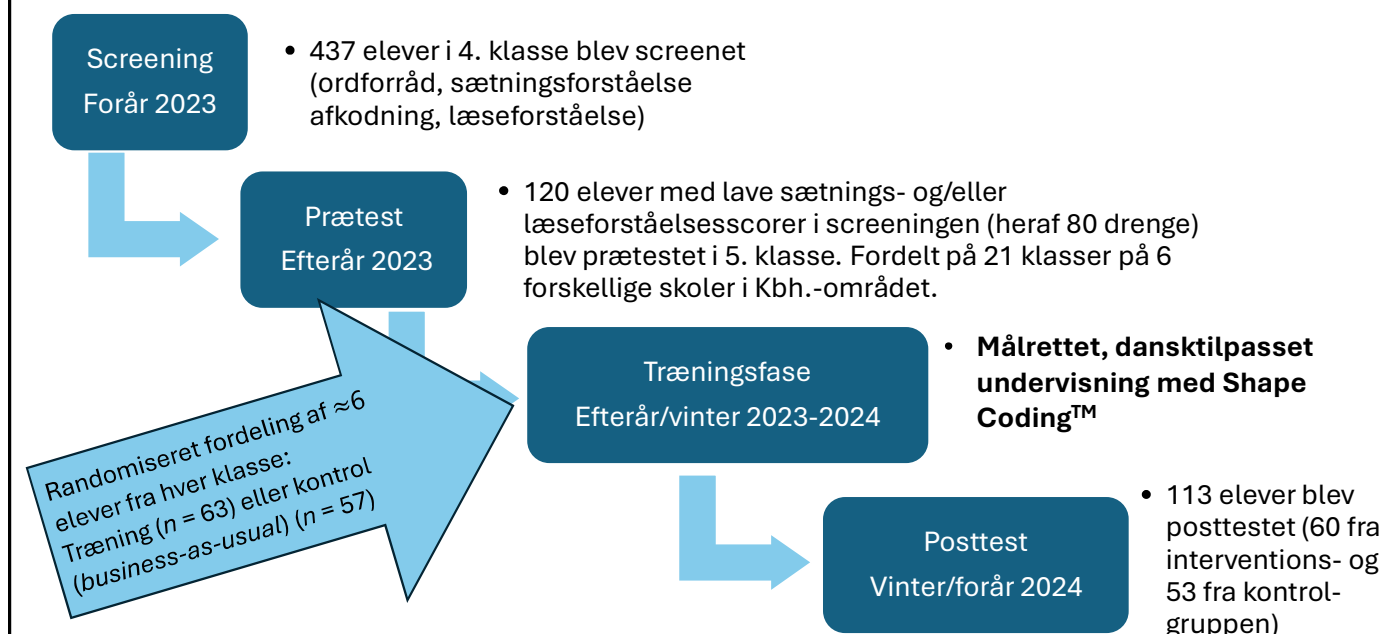

7

7

Design af træningsundersøgelsen

8

8

Rationale bag Shape Coding™

- Børn med sprogforstyrrelsen DLD har svært ved at tilegne sig og anvende sprog.
- Grammatik – særligt krævende syntaks – ser ud til at være en sproglig delkomponent som giver vanskeligheder langt op i skolealderen.
- Ebbels har udviklet en tilgang til børn og unge med DLD, *Shape Coding™*, som bygger på elevernes visuelle styrker og behov for direkte instruktion, *eksplicitering* af hvordan sætninger er opbygget, og hvad de betyder
 - børn med DLD tilegner sig ikke lige så godt som andre børn sprogfærdigheder *implicit*, gennem almindelige sproglige erfaringer.

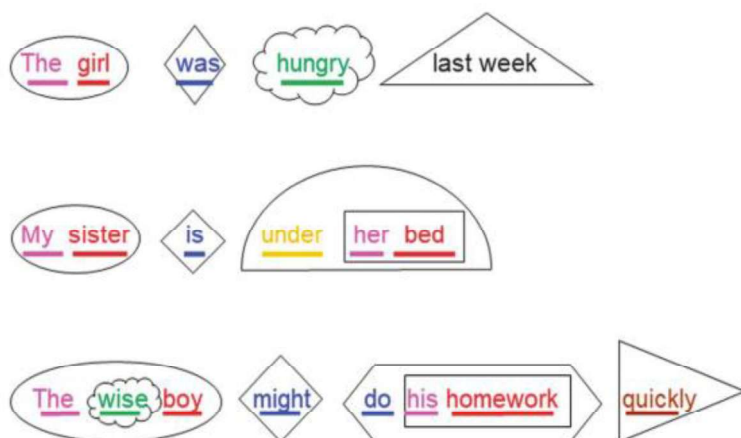

Susan Ebbels

9

9

Rationale bag Shape Coding™

Balthazar, Ebbels & Zwitserlood 2020, p. 233

- **Visualisering** af hvad der hører sammen i en sætning (sætningsled og deres opbygning)
 - Geometriske former signalerer hvem/hvad der gør hvad mod hvem/hvad, hvor og hvornår osv. (det vil sige sætningsleddenes **roller**)
 - Farver markerer forskellige slags ord, fx er verber **blå**
- Shape Coding™ giver underviseren mulighed for at forklare, **eksplicitere**, hvordan syntaksen fungerer.

se Susan Ebbels' forklaring af det engelske [Shape Coding System](#)

10

Forskningsresultater viser, at Shape Coding virker

- Eksplicit instruktion i grammatiske træk i sætninger – med *visuel understøttelse, manipulerbare elementer og repetition* (mange eksempler) – forbedrer produktion og forståelse af de grammatiske elementer, som bliver trænet, hos børn og unge med DLD.

(se forskningsoversigt på <https://shapecoding.com/research>)

- Det vil sige, at med Shape Coding-tilgangen kan børn og unge med DLD opnå bedre færdigheder i at forstå og producere sætninger.

11

Shape Coding™ i forskningen

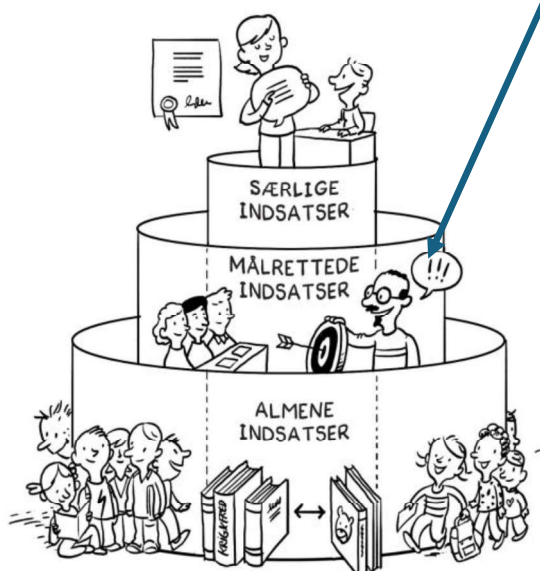
©Nationalt
Videncenter for
Ordblindhed og andre
Læsevanskeligheder

12

12

Shape Coding™ i vores undersøgelse

Målrettet og manualbaseret træning med mulighed for en vis differentiering givet af audiologopædistuderende (løbende sparring med Rikke Vang)

©Nationalt
Videncenter for
Ordblindhed og andre
Læsevanskeligheder

2 lektioner pr. uge i 12 uger:

- 1 x 1-til-1 (introduktion til og øvelser med nye Shape Coding-elementer samt læringstjek af tidligere introducerede elementer)
- 1 x lille gruppe a 3 (øvelser, fx med (de)konstruktion af sætninger og *shape coding* af sætningselementer)

13

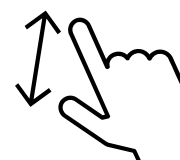
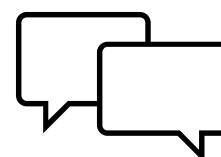
13

Vores Shape Coding-tilgang

- Opmærksomhed på, at led kan være et enkelt ord eller meget lange

Ida snyder altid Aksel

Ida snyder Aksel når de spiller kort i kælderen

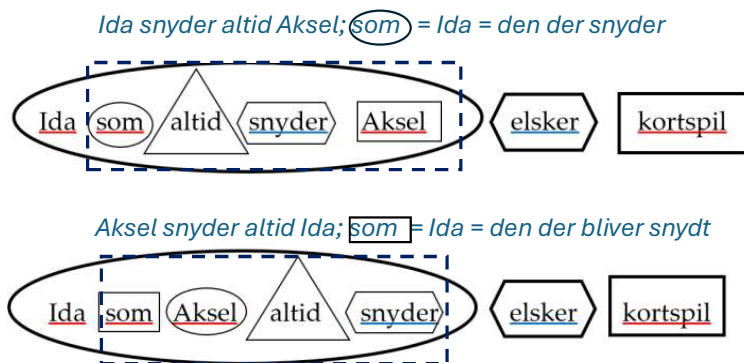

Og at led også kan optræde forskellige steder i sætningen

14

Vores Shape Coding-tilgang

- Og opmærksomhed på, at rækkefølgen af ord og led er direkte koblet til *betydning*

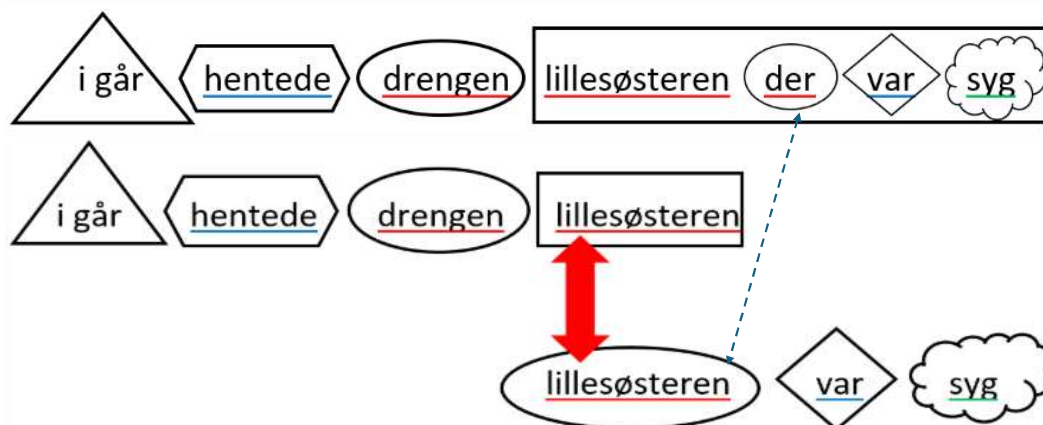
Hvem elsker kortspil?
Hvem snyder?

15

Vores Shape Coding-tilgang

- Og opmærksomhed på, at rækkefølgen af ord og led er direkte koblet til *betydning*

16

Om mig

Hvad gør jeg? ■

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Hvad kan jeg lide? ■

- 1.
- 2.
- 3.

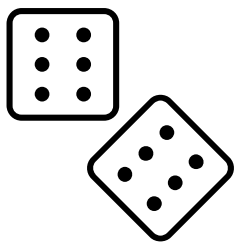
Familie/Venner
Hvem? ■

- 1.
- 2.
- 3.

17

tipskupon

Sætningsbingo:
Hvem får først udfyldt en sætning med tomme former?

	Faren mader babyen	S
	Faren bliver madet af babyen	L

18

Træningsundersøgelsen i Stronger Readers

- **Rationale:** Eksplicit **shape coding**-undervisning kan forbedre de syntaktiske færdigheder hos elever med DLD.

Tilgangen vil også kunne gavne elever fra en bredere målgruppe ved at skærpe deres syntaktiske opmærksomhed og dermed deres udnyttelse af syntaktiske signaler til at udlæde betydningen af sætninger.

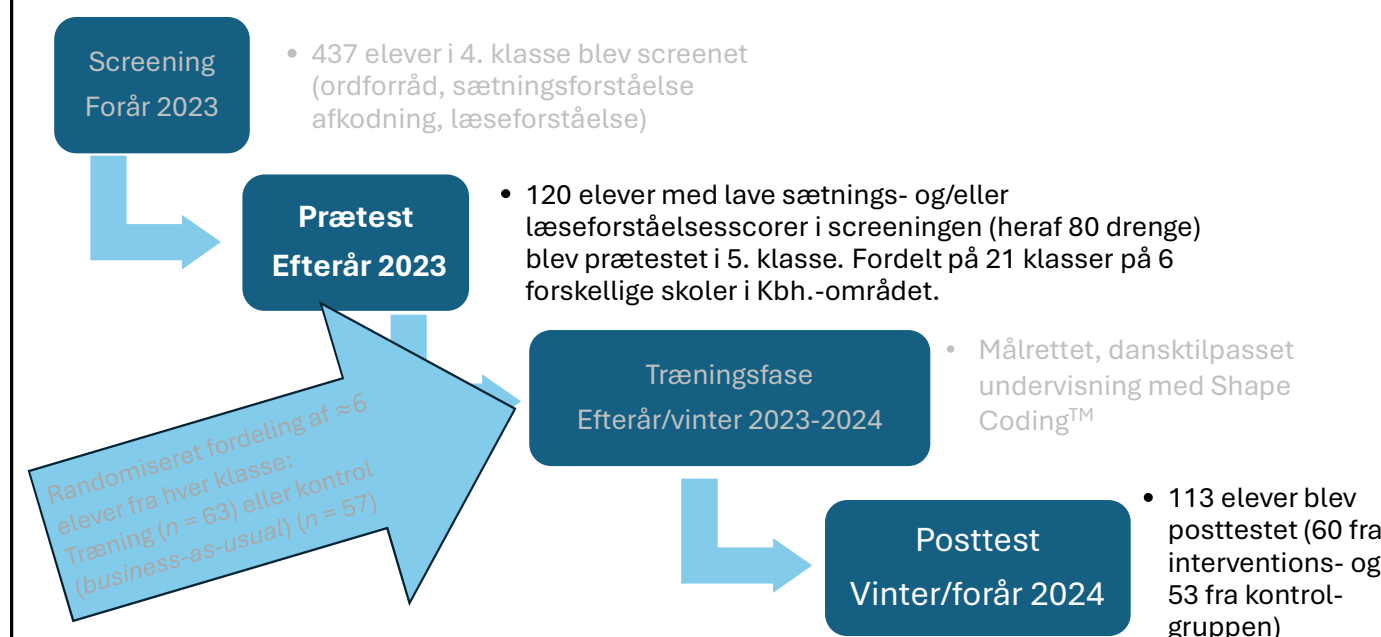
- **Hypotese:** Eksplicit træning baseret på en dansktilpasset version af Shape Coding™ forbedrer
 - sætningsforståelsen
 - forståelse af skrevne tekster
 hos elever i 5. klasse

19

19

Design af træningsundersøgelsen

20

20

Syntaksforståelse i sætninger – lyttet og læst

1) Lyt til /læs en sætning på computeren:

Emil bliver skubbet af Noa.

2) Lyt til /læs et spørgsmål

Hvem skubber?

3) Svar ved at vælge mellem **skrevne** valgmuligheder:

Noa ✓

Emil

Tilgængeligt ordforråd, korte sætninger, ingen inferenskrav,
ingen støtte fra kontekst

Lige sandsynligt at Noa skubber Emil som omvendt

21

Syntaksforståelse i afsnit - læst

For at komme til hytten skal klassen først køre med tog. Bagefter skal de cykle fra stationen ud til hytten. Det meste af turen cykler klassen på smalle grusveje inde i skoven.

Anna og Noa synes, at det er en dejlig cykeltur. Men cykelturen er lang.

Emil bliver skubbet af Noa op ad den sidste lange bakke. Efter en kilometer mere er klassen endelig fremme.

Hvem skubber?

Emil

Noa

Anna

Forståelsesspørgsmålet besvares ud fra syntaktisk viden

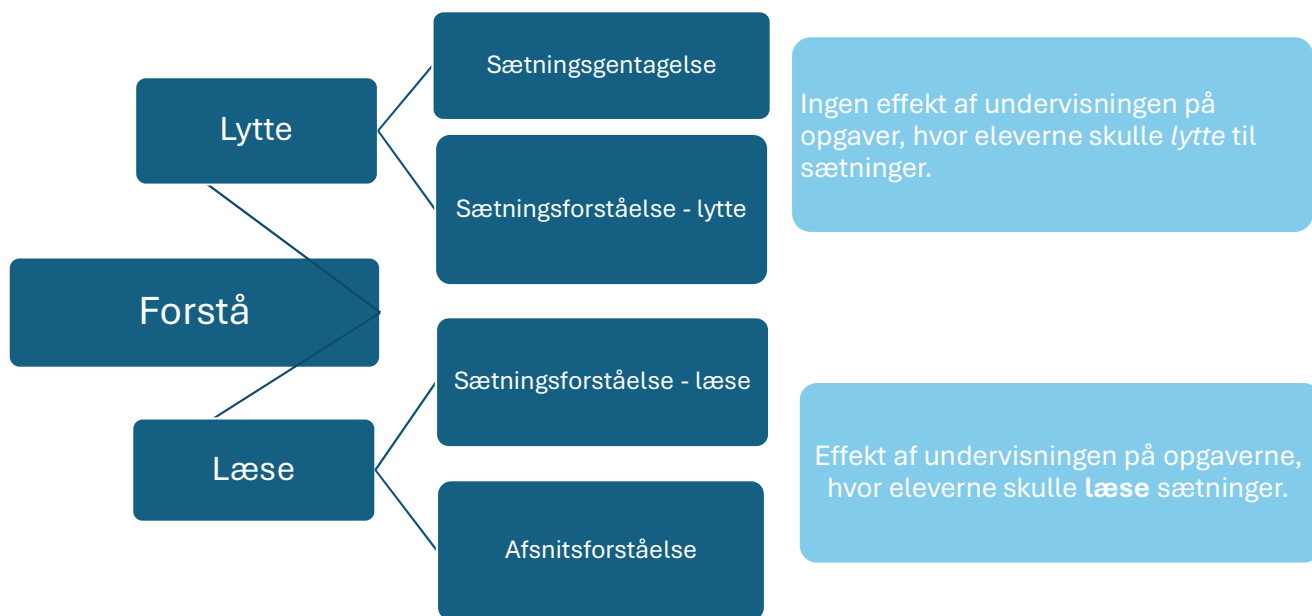
- svaret kan ikke forudsiges ud fra konteksten eller viden om verden.

Vi har brugt

- tilgængeligt ordforråd
- relativt korte sætninger

22

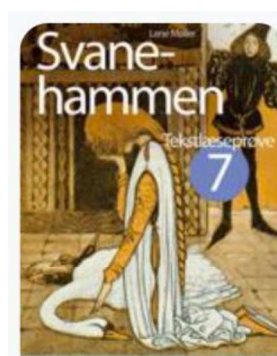
Resultater af træningsundersøgelsen

23

Hvad med forståelsen i en traditionel læseforståelsestest?

- Svanehammen, Tekstlæseprøve 7 (Møller, 2015)
- Eleverne gennemførte læseforståelsestesten sammen med deres klassekammerater både som en del af screeningen i slutningen af 4. klasse og som en del af posttestningen efter undervisningsforløbet

24

Hvorfor ingen effekt på forståelsen i en traditionel læseforståelsestest?

- Svanehammen, Tekstlæseprøve 7 (Møller, 2015)
- Eleverne gennemførte læseforståelsestesten sammen med deres klassekammerater både som en del af screeningen i slutningen af 4. klasse og som en del af posttestningen efter undervisningsforløbet

Ingen effekt af undervisningen på læseforståelsestesten

NB! Foreløbige analyser

25

Hvorfor ingen effekt på forståelsen i en traditionel læseforståelsestest?

- Svanehammen, Tekstlæseprøve 7 (Møller, 2015)

Ingen effekt af undervisningen på den traditionelle test – måske fordi

- opgaven stiller mange andre sproglige krav end de syntaktiske
 - syntaks er ikke et særligt fokus i testen
- testen blev gennemført som gruppeprøve

26

Kan målrettet undervisning i opmærksomhed på sætningers betydning forbedre skoleelevers forståelse af talt og skrevet sprog?

I undersøgelsen har vi vist, at elevers færdigheder i at forstå *skrevet* sprog i nogle opgavetyper blev bedre efter den målrettede undervisning

- vanskeligheder med syntaksforståelse kan være en grund til, at nogle elever har læseforståelsesvanskeligheder

27

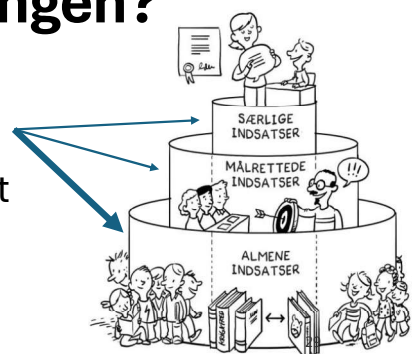
Hvad er mon det virksomme i undervisningen?

- Nedsat tempo, dvælen ved sætninger med sproglige observationer:
 - elevenlig 'grammatiksamtale' med fokus på hvad der **sker**, og **hvem/hvad** der gør hvad mod **...?** og **hvor/hvornår** i den kontekst, som en sætning siger noget om.
- Visualiseringer, gestik, konkretiseringer koblet til sproglige observationer.
- Afgrænset fokus – en ting ad gangen – og velovervejet progression.
- Underviserens syntaktiske opmærksomhed (manualen er grundlaget og giver underviserstøtte).
- Og dette kan udnyttes i syntaksopgaver med skrevet sprog, hvor der er bedre mulighed for at bruge færdighederne – den øgede opmærksomhed – end i opgaver med talt sprog

28

Implikationer for almenundervisningen?

Resultater og erfaringer fra træningsundersøgelsen kan få betydning for, hvordan vi støtter læseforståelsen hos elever på mellemtrinnet gennem eksplicit fokus på syntaks på alle tre indsatsniveauer.

29

Implikationer

- Have et sprogligt beredskab som underviser:
 - gennemskue og tage hånd om krævende syntaks og sætningers betydning
 - udpege hvad der hører sammen, udpege roller/ledfunktioner i sætningen (særligt når leddenes rækkefølge kan gøre det sværere at gennemskue hvem/hvad der spiller hvilken rolle)
- Bruge tekster (evt. elevernes egne) eller opgaver til at gå på opdagelse i sætningers betydning og opbygning:
 - nogle gange er 'den der gør det' eller 'det noget gøres med eller mod' et meget stort led
 - nogle gange står der sætninger inde i sætninger (led) – hvem/hvad gør hvad?
 - bestemte roller har ikke altid den samme placering i sætningen

30

Charlotte Rørdam Larsen, lektor emeritus ved institut for kommunikation og kultur på Aarhus Universitet, synes, det er udmærket, at sange diskuteres. (Winther 2018)

Olsen & Poulsen, 2021

Og sådan en søn og tronfølger kunne kongen af Kreta selvfølgelig ikke have. (May & Arne-Hansen 2007: 135)

31

Veje at gå

- Hvordan kan man gå videre?
 - Hvad kræver det af dansklæreren? Sproglig viden og måder at tilrettelægge undervisning på.
 - Hvornår giver det mening at have sproglige samtaler om syntaksen med eleverne?
 - Hvordan gør man eleverne aktive i undersøgelsen af sætningers syntaks?

32

Tak for jeres medvirken

rikkec@hum.ku.dk

**DANMARKS FRIE
FORSKNINGSFOND**
INDEPENDENT RESEARCH
FUND DENMARK

KØBENHAVNS
PROFESSIONS
HØJSKOLE

XP

Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab
(NorS)